

ВОЛТЕР

ЖАНО И КОЛЕН

Превод от френски: Боян Атанасов, —

chitanka.info

Мнозина, на които може да се вярва, са виждали Жано и Колен в училището на град Исоар в Оверн, град, прочут в целия свят със своя колеж и с котлите си. Жано беше син на един твърде известен търговец на мулета, Колен пък беше роден в семейството на един почтен земеделец от околността, който обработваше земята с четири мулета и който, след като платеше данъците върху имота, връхнините, бериите, данъка върху солта, подходния данък — по едно су на ливра, поголовния данък и десятъка, в края на годината се оказваше не особено богат.

За овернянци Жано и Колен бяха много хубави момчета, те се обичаха много, споделяха си малки тайни и задушевни преживявания, неща, за които хората си спомнят с удоволствие, когато по-късно се срещнат в живота.

Наближаваше краят на учението им, когато един ден някакъв шивач донесе на Жано фрак от трицветно кадифе и лионски жакет, ушит с много вкус. Всичко това беше придружено с писмо, отправено до г-н дьо ла Жанотиер. Колен се възхищаваше от фрака, но никак не завиждаше на приятеля си, Жано обаче се държеше с известно превъзходство, което много огорчи Колен. От този миг Жано престана да учи, гледаше се постоянно в огледалото и презираше целия свят. След известно време с пощенската кола пристигна един слуга и донесе второ писмо, адресирано до г-н маркиз дьо ла Жанотиер. С това писмо господин бащата нареждаше на господин сина си да дойде в Париж. Качвайки се в каретата, Жано протегна ръка на Колен с доста благородна покровителствена усмивка. Колен почувства нищожеството си и заплака. Жано замина обкръжен от блясъка на славата си.

Читателите, които желаят да бъдат осведомени, трябва да знаят, че господин Жано-баща беше спечелил доста бързо огромно състояние чрез разни сделки. Питате как се създават тези грамадни богатства? Само с късмет. Господин Жано беше представителен мъж, жена му също бе хубава и при това беше още много свежа. Те отидоха в Париж по едно дело, което ги разоряваше, и тогава щастие, което издига и проваля хората по своя прищявка, ги представи на жената на един доставчик на военните болници, човек с големи дарования, който можеше да се похвали, че за една година е пратил на оня свят повече войници, отколкото неприятелските оръдия погубват за десет години. Жано се хареса на госпожата, жената на Жано се хареса на господина.

Скоро Жано стана съдружник в предприятието. Той започна да върши и други сделки. Щом веднъж попаднеш в течението, трябва само да се оставиш да те носи водата — така без особен труд се печели огромно състояние. Негодниците, които те гледат от брега как плуваш с надут платна, се блещят и чудят, не разбират как си можал да успееш, завиждат ти на късмета и пишат срещу теб брошури, които ти никога не четеш. Точно така се случи и с господин дьо ла Жанотиер, който след шест месеца си купи маркизка титла и прибра малкия маркиз от училище, за да го въведе във висшето общество в Париж.

Колен, който бе запазил топлите си чувства към него, написа на бившия си другар почтително писмо. Той съчини тези редове, за да му честити; маркизчето не му и отговори. Колен се поболя от мъка.

Бащата и майката най-напред намериха възпитател за младия маркиз. Този възпитател, който беше човек с добри обноски и не знаеше нищо, не можа да научи ученика си на нищо. Господинът искаше синът му да научи латински, госпожата — не искаше. Те взеха за арбитър един писател, който по онова време се беше прочул с приятните си произведения. Поканиха го на вечеря. Домакинът започна с тези думи:

— Господине, вие, който знаете латински и имате достъп в двореца...

— Аз да знам латински! Не знам нито дума, господине — отговори литераторът. — И много по-добре, че не зная: очевидно е, че човек говори много по-добре собствения си език, когато не разделя вниманието си между него и разни чужди езици. Вижте всички наши дами: техният ум е много по-приятен от ума на мъжете, писмата им са написани сто пъти по-изящно, а ни превъзхождат само защото не знаят латински.

— Ето, на! Не бях ли права? — рече госпожата. — Аз искам синът ми да бъде остроумен, да успее в обществото. А виждате, че ще пропадне, ако знае латински. Играят ли в театъра и в операта на латински, моля ви се? Пледира ли се на латински, когато човек има дело? Прави ли се любов на латински?

Сразен от тези доводи, господинът произнесе присъдата си: решено беше, че младият маркиз няма да губи времето си да изучава Цицерон, Хораций и Вергилий. Но какво да учи тогава? Защото все

пак трябва да знае нещо. Не би ли могло да му се предава малко география?

— За какво ще му послужи това? — възрази възпитателят. — Когато господин маркизът тръгне за владенията си, нима кочияшите няма да знаят пътя? Те сигурно няма да се заблудят. Човек няма нужда от секстант, за да пътува, и може много удобно да се отиде от Париж в Оверн, без да е необходимо да знаеш на каква географска ширина се намираш.

— Прав сте — отвърна бащата; — но чувал съм да се говори за една прекрасна наука, която се нарича, струва ми се, „астрономия“.

— Каква жалка, безполезна наука — възрази възпитателят. — Нима на този свят човек се води по звездите? И нужно ли е господин маркизът да се мори да пресмята едно затъмнение, когато много лесно може да го намери на съответното място в алманаха, в който са посочени и местеците се празници, възрастта на луната и възрастта на всички принцеси в Европа.

Госпожата споделяше напълно мнението на възпитателя. Малкият маркиз сияеше от радост; бащата се колебаеше.

— Но какво трябва да знае синът ми? — казваше той.

— Да бъде любезен — отговори приятелят, с когото се съветваха, — и ако знае как да се харесва, ще знае всичко: това е изкуство, което ще научи от госпожа майка си, без да направят нито тя, нито той и най-малкото усилие.

При тези думи госпожата разцелува милия и любезен невежа и му каза:

— Ясно е, господине, че сте най-ученият светски човек. Моят син ще ви дължи цялото си образование. Но все пак си мисля, че няма да бъде зле, ако знае малко история.

— Уви, госпожо, каква полза има от това — отговори той. — Несъмнено единствената приятна и полезна история е историята на деня. Цялата стара история се състои, както казваше един от нашите духовити хора, от нагласени басни, а колкото до модерната история, тя е такъв хаос, в който никой не може да се оправи. Какво значение има за господин вашия син, че Карл Велики е учредил дванайсетте перове на Франция и че неговият наследник е бил пелтек?

— Прекрасно казано! — извика възпитателят. — Само задушават ума на децата с купища безполезна знания. Но според мен от всички

науки най-нелепата, онази, която може да задуши всякаква дарба, е геометрията. Тази смешна наука има за предмет повърхнини, линии и точки, които не съществуват в природата. Прокарват мислено сто хиляди криви линии между една окръжност и една права, която се допира до нея, макар че в действителност и сламчица не може да мине на това място. Всъщност геометрията е просто една лоша шега.

Господинът и госпожата не разбираха много какво иска да каже възпитателят, но бяха напълно на неговото мнение.

— Един благородник, като господин маркиза — продължи той, — не трябва да изсушава мозъка си с такова празно учение. Ако някой ден той се нуждае от отличен геометър, за да направи план на земите си, с парите си ще го накара да ги измери. Ако иска да изследва колко е стар неговият благороднически род, който води началото си от най-далечни времена, ще повика някой бенедиктински монах. Такова е положението и с всички други изкуства. Един млад благородник, роден под щастлива звезда, не е нито живописец, нито музикант, нито архитект, нито ваятел, но благодарение на него всички изкуства цъфтят, защото той ги насърчава със своя разкош. Несъмнено много по-добре е да покровителстваш изкуствата, отколкото да ги упражняваш. Достатъчно е господин маркизът да има добър вкус, а художниците трябва да работят за него, и затова е свършено основателно да се каже, че всички благородници (искам да кажа, онези, които са много богати) знаят всичко, без да са учили нищо, защото в действителност с течение на времето те се научават да съдят за всички неща, които те поръчват на художниците и за които плащат.

Тогава приятният невежа взе думата и каза:

— Много добре отбелязахте, госпожо, че великата цел на човека е да успее в обществото. Честно казано, нима този успех може да се получи чрез наука? Хрумвало ли е някому да говори за геометрия в добро общество? Нима някой запитва един почтен човек коя звезда изгрява днес заедно със Слънцето? Осведомява ли се човек на вечеря дали Клодион Косматия е преминал Рейн?

— Разбира се, че не — извика маркиза дьо ла Жатотиер, чиито прелести я бяха посветили в тайните на висшето общество, — и господин моят син не трябва да задушава ума си, като изучава всички тези празнословия. Но най-после, какво трябва да му се преподава? Защото все пак е добре един млад благородник да може да блесне при

случай, както казва мъжът ми? Спомням си, чувала съм един абат да казва, че най-приятната наука е едно нещо, на което съм забравила името, но което започваше с „Б“.

— С „Б“ ли, госпожо? Да не би да е ботаника?

— Не, съвсем не ми говореше за ботаника. Започваше, както ви казах, с „Б“ и свършваше с „он“.

— О, разбирам, госпожо. Касае се за блазон, за хералдиката. Това е действително много дълбока наука, но тя не е вече много на мода, откакто престанаха да рисуват гербовете по вратите на каляските. Това беше най-полезното нещо на света в една цивилизована държава. Впрочем тя може да се изучава безкрайно, но днес не може да срещнете бръснар, който да няма герб, а вие знаете, че щом нещо стане обикновено, то не е много на почит.

Най-после, след като претеглиха добрите и лошите страни на науките, решиха, че господин маркизът трябва да се научи да танцува.

Всемогъщата природа го бе надарила с една способност, която бързо се разви и му донесе изумителен успех, това беше дарбата му да пее приятно модни песнички. Този изключителен талант, към който се прибавяше и чарът на младостта, караше хората да го считат за многообещаващ младеж. Жените го обичаха и, понеже главата му бе пълна с песни, той започна и сам да съчинява стихчета за любовниците си. Открадна „Бакхус и любовта“ от един водевил, „Нощта и денят“ — от друг, „Прелести и тревоги“ — от трети. Но тъй като в тези стихове винаги имаше няколко стъпки повече или по-малко, отколкото трябва, той ги даваше да му ги поправят, като плащаше по двацет луидора на песен; името му се появи в „Литературен годишник“ наред с имената Ла Фар, Шолийо, Хамилтън, Саразен, Воатюр и пр.

Тогава госпожа маркизата повярва, че е майка на литератор и започна да кани на вечеря парижките литератори. Скоро главата на младежа съвсем се обърка, той овладя уменията да говори, без да се слуша какво казва, и усвои до съвършенство изкуството да бъде негоден за нищо. Когато видя колко красноречив е станал синът му, бащата много съжеляваше, че не го е накарал да учи латински, защото тогава би могъл да му откупи някоя висока съдебна длъжност. Майката, която имаше по-благородни стремежи, се зае да издейства за сина си длъжност на полкови командир и, очаквайки това назначение,

синът ходеше по жени. Харчеше много, а родителите му просто се съсипваха, за да могат да живеят като големи благородници.

Една млада вдовица от благороден произход, тяхна съседка, която имаше доста посредствено състояние, благоволи да реши да тури на сигурно място голямото богатство на господин и на госпожа дьо ла Жанотиер, като го присвои чрез една женитба с младия маркиз. Тя го привлече в дома си, отдаде му се, даде му да разбере, че не ѝ е безразличен и постепенно така го омагьоса, че без особени усилия го покори напълно. Тя ту го хвалеше, ту му даваше съвети, стана най-добрата приятелка на бащата и майката. Една стара съседка намекна за женитба. Заслепени от щастието да се сродят с такава високопоставена дама, родителите с радост приеха предложението. Дадоха единствения си син на близката си приятелка. Младият маркиз щеше да се ожени за една жена, която обожаваше и която го обичаше, приятелите на семейството му честитяха, щяха да съставят брачния договор, докато се ушиеха сватбените тоалети и се напишеха стихотворенията в чест на младоженците.

Една сутрин младият маркиз седеше в краката на очарователната дама, която любовта, уважението и приятелството щяха да му дадат за съпруга. Увлечени в нежен и оживен разговор, те предвкусваха щастието си, готвеха се да започнат прекрасен живот, когато внезапно пристигна един изплашен лакей на госпожа маркизата.

— Нося ви много лоши новини — рече той. — Съдебните пристави изнасят покъщнината на господина и госпожата. Кредиторите са наложили заповест на всичко. Говори се, че ще арестуват господина. Бързам да отида да си получа заплатата.

— Чакайте да видим какво е това — каза маркизът, — каква е тази история.

— Да — каза вдовицата, — идете да накажете тези негодници, вървете бързо.

Той изтичва навън, пристига в къщи. Баща му е вече отведен в затвора, слугите са се разбягали, откъквайки кой каквото може. Майка му беше сама, без помощ отникъде, без утеха, обляна в сълзи, останал ѝ бе само споменът за богатството, за красотата ѝ, за прегрешенията ѝ и за лудите разходи.

След като синът дълго плака с майка си, той ѝ каза:

— Да не се отчайваме. Младата вдовица ме обича безумно, у нея има повече благородство, отколкото богатство, аз отговарям за нея. Ще изтичам до дома ѝ да я доведа.

И така той се връща при любовницата си и я заварва насаме с един много любезен млад офицер.

— Как! Вие ли сте, господин дьо ла Жанотиер! Защо идвате тук? Нима човек може така да изостави майка си? Идете при горката жена и ѝ кажете, че винаги съм ѝ желала добро: имам нужда от слугиня и ще я предпочета пред другите желаещи.

— Ти ми изглеждаш доста добре сложен, моето момче — каза му офицерът; — ако искаш да постъпиш в моята рота, ще ти дам добра работа.

Поразен, с ярост в сърцето, младият маркиз отиде при бившия си възпитател, изля мъката си на гърдите му и му поиска съвет. Той му предложи да стане като него възпитател на деца.

— Уви, аз не зная нищо, вие не ме научихте на нищо, вие сте първопричината на нещастията ми — каза той, като хълцаше.

— Пишете романи — каза му един литератор, който беше там, — това е прекрасен източник на доходи в Париж.

По-отчаян от всякога, младежът изтича при изповедника на майка си, един театински калугер, ползващ се с много добро име, който наставляваше само жени с най-високо обществено положение. Щом го видя, той се спусна към маркиза.

— О, Боже Господи, къде е вашата каляска, господин маркизе? Как е уважаемата госпожа маркиза, вашата майка?

Горкият злочест младеж му разказа за семейната катастрофа. Колкото повече обясняваше, толкова повече лицето на калугера ставаше по-важно, по-безразлично и по-внушително.

— Синко, ето какво е искал да направи Бог: богатствата само покваряват сърцата на хората, затова Бог е сторил добро на майка ви, като я е докарал до просяшка тояга.

— Да, господине.

— Толкова по-добре, сега може да бъде сигурна в спасението на душата си.

— Но, отче, междувременно няма ли начин да се получи някаква помощ на този свят?

— Сбогом, синко, чака ме една дама от двореца.

Маркизът едва не припадна. Всичките му приятели се отнесоха с него почти по същия начин и за половин ден той опозна света по-добре, отколкото през целия си дотогавашен живот.

Както стоеше смазан от отчаяние, той видя да се приближава един старинен кабриолет с кожени завески, подобен на гальота с чергило, следван от четири огромни тежко натоварени коли. В кабриолета седеше млад човек, облечен в груби дрехи, чието кръгло и свежо лице излъчваше доброта и веселост. Неговата черноока женичка, с малко селска хубост, се друсаше до него. Колата не препускаше като елегантните карета на смешните контета: пътникът имаше достатъчно време да огледа неподвижно застаналия, съкрушен от скръб маркиз.

— О, Боже Господи! — извика той. — Чини ми се, че това е Жано!

При тези думи маркизът вдигна очи и колата спря.

— Това е Жано, това е самият Жано! — Закръгленият дребничък човек скочи от колата и изтича да прегърне някогашния си другар. Жано позна Колен. Срам и сълзи покриха лицето му. — Ти ме забрави — каза Колен, — но макар и да си станал голям благородник, аз винаги ще те обичам.

Засрамен и разнежен, Жано му разказа, хълцайки, част от историята си.

— Ела в хана, където отсядам, да ми разкажеш останалата част от историята си — рече Колен. — Целуни женичката ми и да вървим да обядваме заедно.

Тримата тръгнаха пеша, последвани от товарните коли.

— Какъв е всичкият този багаж? Твой ли е?

— Да, всичко е мое и на жена ми. Идваме от нашия край. Ръководя една хубава работилница за тенекиени и медни предмети. Ожених се за дъщерята на един богат търговец на прибори за ядене, те са необходими и на богатите, и на бедните. Ние работим много, Бог ни е благословил и останахме в същото съсловие. Щастливи сме и ще помогнем на нашия приятел Жано. Зарежи маркизката титла, всички почести на света не струват колкото един добър приятел. Ще се върнеш с мен в нашия край и аз ще те науча на занаята, не е особено мъчен. Ще те направя съдружник и ще живеем весело в онова кътче, където сме родени.

Смаяният Жано се чувстваше разкъсван между скръбта и радостта, между нежността и срама и тихо си казваше: „Всичките ми приятели с добри маниери ме изоставиха и само Колен, когото презирах, ми се притече на помощ. Каква поука!“ Добросърдечието на Колен събуди у Жано природната му доброта, чийто кълн висшето общество не беше още успяло да задуши. Той почувства, че не може да изостави баща си и майка си.

— Ще се погрижим и за майка ти — рече Колен, — а колкото до твоя баща, който е в затвора, аз разбирам малко от сделки. Щом научат, че той вече нищо не притежава, кредиторите ще се съгласят да го пуснат срещу една малка сума, аз ще се заема с всичко.

Колен така подхвана работата, че най-после измъкна бащата от затвора. Жано се върна в родния си край заедно с родителите, които наново се заловиха за някогашния си занаят. Той се ожени за една сестра на Колен, която, имайки същия характер като брат си, го направи много щастлив. И Жано-бащата, и Жано-майката, и Жано-синът видяха, че щастието не е в суетата.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.